

Αύγουστος

Μήνας συμφορών για τον Ελληνισμό

Μέρος Α΄

του Αντιναυάρχου (ε.α.), ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

Έλληνες Στρατιώτες στο Σαγγάριο (Αύγουστος 1921).

Για δύο πράγματα είναι γνωστός ο μήνας Αύγουστος στο λαό μας: για τους άφθονους καρπούς του και για τα προμηνύματά του για τον επερχόμενο χειμώνα. Έχει, ήδη, τελειώσει η συγκομιδή των δημητριακών –βασική τροφή– και ωριμάζουν τα διάφορα οπωρικά. «Ο μήνας που τρέφει τους έντεκα» ή «Αύγουστε, καλέ μου μήνα, νάσουν δυο φορές το χρόνο», λέει η λαϊκή ρήση.

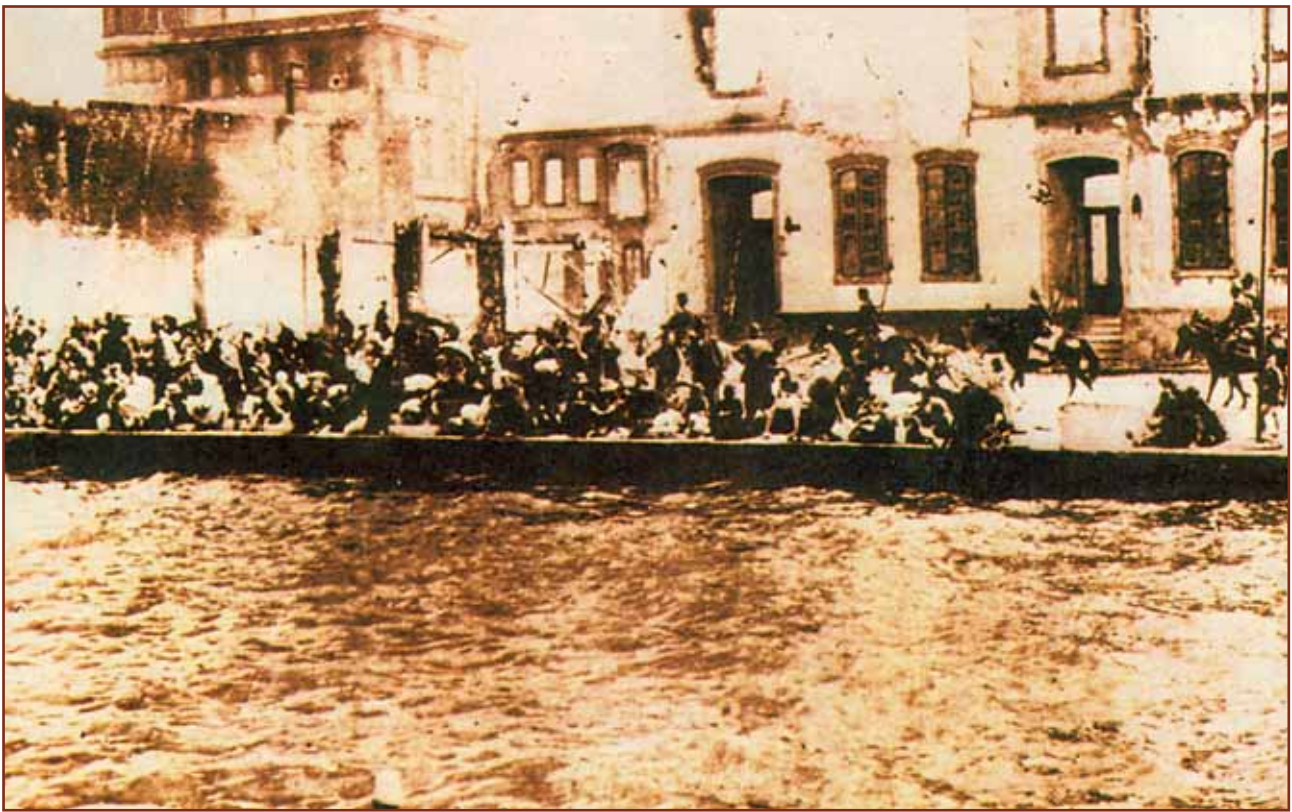
Τα τελευταία 85 χρόνια, όμως, στη ζωή του Ελληνισμού, ο Αύγουστος

επιφύλασσε τρεις μεγάλες συμφορές, τρία ορόσημα στην πολυκύματη ιστορία του Έθνους. Το 1922 τη Μικρασιατική καταστροφή, το 1940 τον τορπιλισμό του ευδρόμου «Ελλη», το έναυσμα του ελληνοϊταλικού πολέμου και το 1974 την εισβολή στην Κύπρο, «Απίλλας 2».

Η Μικρασιατική συμφορά φέρνει το Έθνος στο χείλος της αβύσσου. Οι πρόσφυγες που ξεριζώθηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες, της μητέρας Ιωνικής γης του Πόντου, της Πι-

σιδίας, της Καπαδοκίας, της Θράκης και άλλων περιοχών, θα έρθουν κατά χιλιάδες ρημαγμένοι, καθημαγμένοι στη φτωχή Ελλάδα να συνεχίσουν, όπως μπορούν, τη ζωή τους. Όμως η μυστική φλόγα του Γένους καίει ακόμα και είναι εκείνη που θα το κάνει με τα ελάχιστα πραγματικά μέσα που διαθέτει, να πολεμήσει με πάθος και αυταπάρνηση τη φασιστική και ναζιστική θηριωδία.

Ο ύπουλος τορπιλισμός της «Ελλης», στην Τήνο το Δεκαπενταύγου-

Η Σμύρνη τυλιγμένη στις φλόγες.

στο 1940 που είχε πάει για να τιμήσει τη γιορτή της Μεγαλόχαρης, χτύπησε ολόισια τους Έλληνες στην καρδιά και προσέβαλε την πίστη τους. Αυτό ήταν το έναυσμα του ελληνοϊταλικού πολέμου που είχε νικηφόρα έκβαση για τα ελληνικά όπλα με το κυνήγι του ιταμού εισβολέα στις θάλασσες και στα υψίκορφα βουνά της Αλβανίας. Μέχρις ότου παρενέβη η γερμανική πολεμική μηχανή για να δώσει χέρι βοήθειας στους υποχωρούντες ατάκτως φασίστες, με επακόλουθο την υποταγή της Ελλάδας στις δυνάμεις του Άξονα.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τελειώνει αφήνοντας πίσω του ερείπια και ελπίδες. Οι Έλληνες μέσα από διχόνοιες και συγκρούσεις βρίσκουν το δρόμο τους και αρχίζουν την ανασυγκρότηση της κατεστραμμένης πατρίδας. Ξαναχτίζουν τα σπίτια τους, καλλιεργούν τη γη τους, φτιάχνουν τις πόλεις τους, εδραιώνουν τη Δημοκρατία. Η θάλασσα, ζωοδότρα δύναμη, κάνει τον Έλληνα πρώτο στην ποταπόρο ναυτιλία και οι Ένοπλες Δυνάμεις του Έθνους επιτελούν το σπουδαίο ρόλο τους, εκείνο του θεματοφύλακα των ελευθεριών του λαού

μας και της ανεξαρτησίας του Έθνους. Μέχρις ότου μία ομάδα αξιωματικών καταλύει τη Δημοκρατία και καταλαμβάνει την Αρχή για επτά χρόνια, κάνει το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, με επακόλουθο την τουρκική εισβολή στην Κύπρο «Αττίλας 1» στις 20 Ιουλίου 1974 και τον «Αττίλα 2» στις 14 Αυγούστου του ίδιου χρόνου.

Μικρασιατική Καταστροφή

Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την Ελλάδα σε άσχημη οικονομική κατάσταση. Μία επικίνδυνη πόλωση των πολιτικών δυνάμεων, δεν προμήνυε αισιοδοξία. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η Ελλάδα εμπλέκεται σε μία περιπέτεια η οποία, από την πρώτη κιόλας στιγμή, αποδείχθηκε δυσανάλογη με την αντοχή και τις δυνατότητες του τόπου.

Στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι ο Βενιζέλος, προσωπικά, υποστηρίζει ένα ιδιαίτερα φιλόδοξο πρόγραμμα εδαφικών διεκδικήσεων, στη Βόρειο Ήπειρο, στη Δυτική και Ανατολική Θράκη, στα Μικρασιατικά παράλια, ενώ αφήνει αιχμές για παραχώρηση των Δωδεκανήσων. Για την ευρύτερη περιοχή της Κωνσταντινούπολης και

της ζώνης των Στενών καθιερώνεται διεθνές καθεστώς υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών και παράλληλα ιδρύεται ανεξάρτητο Αρμενικό Κράτος. Με τον τρόπο αυτό ο ελληνικός πληθυσμός των ανωτέρω περιοχών θα διέφευγε από τον άμεσο έλεγχο της τουρκικής διοίκησης.

Οι ελληνικές διεκδικήσεις, όχι μόνο προσέβλεπαν στο να επιφέρουν ένα αποφασιστικό πλήγμα εναντίον των κυριότερων αντιπάλων –Βουλγαρίας, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας– αλλά συνέπιπταν, απόλυτα σχεδόν, με τα εδαφικά όρια της Μεγάλης Ιδέας.

Με τον τερματισμό του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα έχει εκκρεμότητες με την Ιταλία, τη Βουλγαρία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στις διμερείς ελληνοϊταλικές σχέσεις βρίσκεται το Βορειοηπειρωτικό και η Ρώμη προσπαθεί να θέσει υπό τον έλεγχό της τα στενά του Οτράντο, μοναδική διόδο στην Αδριατική.

Το Μάρτιο του 1919 ιταλικά στρατεύματα αποβιβάζονται στον κόλπο της Αττάλειας χωρίς εντολή του Συμμαχικού Συμβουλίου, γεγονός που θορυβεί Παρίσι και Λονδίνο. Το Συμβούλιο, τότε, καλεί τον Βενιζέλο να

στείλει στρατό για τον έλεγχο της Σμύρνης και στις 15 Μαΐου 1919 αποβιβάζεται η 1η Μεραρχία του 1ου Σώματος Στρατού. Τούρκοι άτακτοι (Τσέτες) με την υπόθαλψη των Ιταλών επιτίθενται στις ελληνικές δυνάμεις που τις υποχρεώνουν να καταλάβουν τις πόλεις Αϊδίνιο, Νυμφαίο, Πέργαμο, Μενεμένη, Κυδωνίες, γύρω από τη Σμύρνη.

Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου η Ιταλία αναγνωρίζει τις ελληνικές διεκδικήσεις στη Μικρά Ασία και τη Θράκη, το μεγαλύτερο μέρος των διεκδικήσεων στη Βόρειο Ήπειρο και την παραχώρηση, μελλοντικά, των Δωδεκανήσων, εκτός Ρόδου. Σε αντάλλαγμα η Ελλάδα δίνει τη συγκατάθεσή της στην επιβολή ιταλικού προτεκτοράτου στην Αλβανία και στην αποστρατικοποίηση των Στενών της Κερκύρας.

Το φθινόπωρο του 1919 ο συμμαχικός στρατός με τη συμμετοχή ελληνικών μονάδων εγκαθίσταται στη Δυτική Θράκη.

Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου με τη Συνθήκη του Νεϊγύ (Συνθήκη Ειρήνης με τη Βουλγαρία) ολοκληρωμένη η Δυτική Θράκη αποσπάται από τη Βουλγαρία, περιέρχεται στη συλλογική κυριαρχία των Συμμάχων και διατηρείται μέχρι την άνοιξη του 1920. Τότε αποσύρονται τα συμμαχικά στρατεύματα και τη θέση τους καταλαμβάνουν ελληνικές δυνάμεις οι οποίες, λόγω του αυτονομιστικού κινήματος του Τούρκου συνταγματάρχη Τζαφέρ Ταγιάρ (Μάιος 1920) παίρνουν την έγκριση, περνούν τον Έβρο και επεκτείνουν τον έλεγχό τους επί της Ανατολικής Θράκης ως το ύψος της Τσατάλτζας, αφήνοντας εκτός μικρό τμήμα της περιοχής της Κωνσταντινούπολης και τη θρακική ακτή των Στενών.

Τον επόμενο μήνα (Ιούνιος 1920) ο ελληνικός στρατός, για να αποτρέψει επίθεση των Κεμαλικών στο Τσανάκ-Καλέ, καταλαμβάνει την Προύσα.

Ήδη, όμως, με την είσοδο του 1920 η κατάσταση έχει επιδεινωθεί. Με την πτώση του Κλεμανσώ στη Γαλλία, η Ελλάδα χάνει έναν από τους σημαντικότερους υποστηρικτές θέσεών της. Η νέα εξουσία υποστηρίζει την ακεραιότητα της Τουρκίας. Η αμερικανική αναδίπλωση –την ίδια

περίπου εποχή– επιφέρει ρήγματα μεταξύ των Συμμάχων και εξετάζεται και αυτό ακόμη το ενδεχόμενο αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων από τη Μικρά Ασία.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) που είναι λίαν ευνοϊκή για τις ελληνικές θέσεις και ταπεινωτική για τους Τούρκους με αποτέλεσμα να συσπειρωθούν γύρω από το Κεμαλικό Κίνημα. Η Συνθήκη –επιστέγασμα των διπλωματικών ενεργειών του Βενιζέλου– προβλέπει την προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης στην Ελλάδα (τη Δυτική είχε πάρει με τη Συνθήκη του Νεϊγύ), της Ίμβρου, της Τενέδου, των Δωδεκανήσων (πλην της Ρόδου) και το δικαίωμα κατοχής και διοίκησης του βιλαετίου Σμύρνης για 5 χρόνια με ψιλή, μόνο, άσκηση της σουλτανικής επικυριαρχίας. Μετά παρέλευση της πενταετίας θα γινόταν δημοψήφισμα και οι κάτοικοι θα αποφάσιζαν αν επιθυμούσαν ένωση με την Ελλάδα.

Η Συνθήκη των Σεβρών αποτελεί μέγα διπλωματικό επίτευγμα, αλλά πέρασε στην Ιστορία ως «νεκρό γράμμα», καθόσον κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη, πλην της Ελλάδας, δεν προχώρησε στην επικύρωση και, κατ' επέκταση, στην εφαρμογή της. Ο Γάλλος πρόεδρος Πουανκαρέ θα πει: «Η Συνθήκη είναι πιο εύθραυστη και από τις πορσελάνες», που παρασκευάζονται στο ομώνυμο προάστιο.

Την επομένη των εκλογών του Νοεμβρίου του 1920 όπου ηττάται το Κόμμα του Βενιζέλου, η κυβέρνηση Δ. Ράλλη σπεύδει να διαβεβαιώσει τους Συμμάχους ότι δεν θα διαφοροποιηθεί από την προκάτοχό της, τουλάχιστον στην εξωτερική πολιτική. Η βασιλόφρων παράταξη το βλέπει σαν μόνη διέξοδο προκειμένου να αποτινάξει το γερμανόφιλο παρελθόν, που της καταλογίζουν, και να μπορέσει να επιβιώσει στο μεταπολεμικό κόσμο.

Διενεργείται τυπικό δημοψήφισμα στις 5 Δεκεμβρίου και επιστρέφει ο βασιλιάς Κωνσταντίνος στις 19 Δεκεμβρίου του 1920, παρά τις αντιρρήσεις των Συμμάχων. Αυτό δίνει μία λαμπρή ευκαιρία σ' αυτούς που αρνούνται να βοηθήσουν την Ελλάδα να προβάλουν, απaráδεκτη μεν, αλλά

εύκολη πρόφαση. Οι Σύμμαχοι, για λόγους καθαρά ιδίων συμφερόντων, έχουν διαφοροποιήσει τη στάση τους έναντι της Ελλάδος στο Μικρασιατικό. Η Ιταλία θεωρεί ότι αδικείται σε θέματα εδαφικών διεκδικήσεων, ενώ Βρετανοί και Γάλλοι έρχονται σε ρήξη μεταξύ τους. Είναι επομένως τελείως ανεδαφικό και καθαρά ελληνοκεντρικό να υποστηρίζεται ότι η κυβερνητική μεταβολή του φθινοπώρου του 1920 στην Ελλάδα υπήρξε η γενεσιουργός αιτία της Μικρασιατικής καταστροφής.

Η κατάσταση είναι εξαιρετικά δύσκολη, αλλά και επείγουσα από στρατιωτική άποψη. Η γραμμή του μετώπου έχει προωθηθεί μέχρι τη Νικομήδεια και το Ουσάκ, με την έγκριση βεβαίως των Συμμάχων, αλλά χωρίς τη συμπαράστασή τους. Ο Βενιζέλος αντιμετώπιζε απαγκίστρωση. Την ίδια άποψη είχε και ο αντιστρατηγός Αλέξανδρος Μαζαράκης – Αινιάν, αλλά και ο υποστράτηγος Ιωάννης Μεταξάς, από τους στενότερους, άλλοτε, συνεργάτες του Κωνσταντίνου. Τώρα είχε πέσει σε δυσμένεια λόγω των ανησυχιών που διατύπωνε, ευθύς εξ αρχής, για την εκστρατεία της Μικράς Ασίας. Μάλιστα το Μάρτιο του 1921 ο πρωθυπουργός Δημήτριος Γούναρης του προσφέρει την αρχιστρατηγία αλλά ο Μεταξάς αρνείται γιατί διαφωνεί με την ακολουθητέα τακτική, λέγοντας: «Αντί να σπάζωμεν το κεφάλι μας εις τας οχυρώσεις του Κεμάλ, να τον αφήσωμεν να σπάση τα μούτρα του εις τας ειδικάς μας οχυρώσεις».

Την Άνοιξη του 1921 συγκαλείται στο Λονδίνο διεθνής συνδιάσκεψη για λύση του Μικρασιατικού με τη συμμετοχή, για πρώτη φορά, εκπροσώπων του Κεμαλικού Κινήματος με σκοπό να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα, η οποία, τελικά, δεν τελεσφόρησε. Η κυβέρνηση Ν. Καλογερόπουλου αποφασίζει την άμεση επίθεση του ελληνικού στρατού για κατάληψη του Εσκή-Σεχίρ και του Αφιόν Καραχισάρ, κρίνοντας πως η στρατιωτική ακινησία αποβαίνει σε όφελος του εχθρού, που ενισχύει τις δυνάμεις του. Δυστυχώς η εαρινή επίθεση λήγει στις 31 Μαρτίου με αποτυχία, παρά το σκληρό αγώνα των Ελλήνων στρατιωτών.

Στα τέλη Μαρτίου του 1921 ο Γού-

Έλληνας στρατιώτης μπροστά σε νεκρό συνάδερφό του.

ναρης αναλαμβάνει πρωθυπουργός και αποφασίζει να εκβιάσει δυναμική λύση στη Μικρά Ασία. Στα μάτια της κοινής γνώμης θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μία παράταση των εχθροπραξιών με στόχο την επιβολή της διεθνούς νομιμότητας, εφόσον το Κεμαλικό Κίνημα είχε απορρίψει στο σύνολό της, ως απαράδεκτη, τη Συνθήκη των Σεβρών. Πρόκειται για μία θεαματική μεταστροφή, ενώ παραμερίζονται συνειδητά ορισμένες προκαταλήψεις έναντι των Συμμάχων. Τα πράγματα όμως είναι διαφορετικά, όχι μόνο από πλευράς εξωτερικών παραγόντων, αλλά και εσωτερικών. Το έθνος δεν μάχεται πλέον ενωμένο, αλλά γίνεται μεγάλη προπαγάνδα, μέσα στο στράτευμα από αντιπολιτευτικούς παράγοντες, ο στρατός είναι κουρασμένος να πολεμά 10 χρόνια, από το 1912, και ο αγώνας είναι κρισιμότερος.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος μαζί με τον Γούναρη και πολλούς επιτελείς στις 29 Μαΐου 1921 πηγαίνουν στη Σμύρνη, για να τονώσουν το ηθικό των στρατιωτών. Σε πολεμικό συμβούλιο της 3ης Ιουνίου στο Κορδελλό λαμβάνονται οι τελικές αποφάσεις για την πορεία των επιχειρήσεων.

Τον Ιούνιο, η Αντάντ επανέρχεται με προτάσεις δυσμενέστερες από εκείνες του Λονδίνου. Συγκεκριμένα γινόταν λόγος για αποστρατικοποίηση της Ανατ. Θράκης και αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Σμύρνη. Αντίθετα στους Κεμαλικούς έδιναν περισσότερα από πριν για να απαγκιστρωθούν από την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Βενιζέλος έβλεπε θετικά τη συμμαχική διαμεσολάβηση, αλλά ο Γούναρης επιλέγει το νέο γύρο των στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Η μεγάλη θερινή επίθεση της Ελ-

ληνικής Στρατιάς αρχίζει στις 29 Ιουνίου 1921 και η πρώτη φάση της στέφεται από επιτυχία. Καταλαμβάνονται το Εσκή-Σεχίρ (Δορούλαιο) –Κιουτάχεια (Κοτύαιο)– Αφίον Καραχισάρ, αλλά ο κύριος όγκος του τουρκικού στρατού διαφεύγει.

Σε πολεμικό συμβούλιο στην Κιουτάχεια (15-16 Ιουλίου) αποφασίζεται η περαιτέρω καταδίωξη του τουρκικού στρατού με ακραίο όριο την Άγκυρα παρά τα καταφανή προβλήματα ανεφοδιασμού. Έτσι την 1η Αυγούστου αρχίζει η δεύτερη φάση της εαρινής επίθεσης. Η Ελλάδα αποξενωμένη από συμμάχους που ερωτοτροπούν και ενισχύουν τον αντίπαλο, χωρίς τα απαιτούμενα οικονομικά μέσα, προχωρεί στη μεγαλύτερη στρατιωτική επιχείρηση της νεότερης Ιστορίας της. Ο ελληνικός στρατός προχωρεί στη δυσχερέστατη πορεία προς την Άγκυρα κάτω από αφόρητες κλιματικές συνθήκες, έλλειψη οδικού δικτύου και τη βλαπτική για το ηθικό των στρατιωτών προπαγάνδα που ασκούσαν αντιπολιτευόμενα στοιχεία.

Παρά τις δυσχερέστερες συνθήκες ο Στρατός μας, ξεπερνώντας τον εαυτόν του, κατορθώνει να φθάσει στο Σαγγάριο τον οποίον περνά στις 7 Αυγούστου και μέχρι τις 23 Αυγούστου διασπά τις δύο πρώτες γραμμές άμυνας των Κεμαλικών. Ήδη, όμως, έχει εξαντλήσει τα όρια της αντοχής του. Οι Τούρκοι αντεπιτίθενται, αλλά αποκρούονται με επιτυχία και το ελληνικό επιτελείο αποφασίζει τη σύμπτυξη –άρχιζε στις 13 Σεπτεμβρίου 1921– στην ασφαλέστερη γραμμή Αφίον Καραχισάρ, Εσκή-Σεχίρ, κρίνοντας ως παρακινδυνευμένη την τελική προέλαση προς την Άγκυρα η οποία, κι αν καταλαμβάνόταν, θα έπρεπε ο στρατός μας να προχωρήσει μέχρις Ερζερούμ. Εδώ γράφηκαν σελίδες αληθινής εποποιίας, ομαδικής προσπάθειας και ηρωικής προβολής αγωνιστών.

Ο Βενιζέλος επικρίνει την κυβέρνηση επειδή είχε απορρίψει τη συμμαχική διαμεσολάβηση.

Το 1922 ξεκινά με δυσμενείς οиωνούς καθώς η συνεχιζόμενη καθυστέρηση ανεύρεσης λύσης ευνοεί την ανασυγκρότηση του αντιπάλου. Η κυβέρνηση, από την πλευρά της, έχει εναποθέσει τις ελπίδες της

Ο αρχιστράτηγος Λ Παρασκευόπουλος και ο στρατηγός Θ Πάγκαλος (σκυφτός δίπλα του) μελετούν χάρτη επιχειρήσεως.

στους Συμμάχους μεταξύ των οποίων το χάσμα διευρύνεται. Η Βρετανία εμμένει στην ιδέα της διαμεσολάβησης για λύση του Μικρασιατικού και η Γαλλία τηρεί στάση ολοένα και πιο ενδοτική έναντι του Κεμάλ. Ωστόσο μια νέα πρωτοβουλία εκδηλώνεται το Μάρτιο, δυσμενέστατη για τα ελληνικά πράγματα καθόσον μιλούσαν για σύμπτυξη των συνόρων στην Ανατ. Θράκη, κατάργηση του διεθνούς καθεστώτος της Κωνσταντινούπολης, ελεύθερη ναυσιπλοΐα στα Στενά και πλήρη αποχώρηση του Ελληνικού Στρατού από τη Μικρά Ασία. Χωρίς περιθώρια επιλογής η ελληνική κυβέρνηση αποδέχεται το συμμαχικό σχέδιο, προκαλώντας θύελλα αντιδράσεων στην Αθήνα.

Στις 13 Αυγούστου 1922 οι αναδιοργανωμένες δυνάμεις του Κεμάλ εξαπολύουν γενική επίθεση επί μετώπου 50 χλμ. Κατά τις επόμενες ημέρες διασπάται το ελληνικό μέτωπο και μεγάλα τμήματα του Α΄ και Β΄ Σώματος Στρατού με τον διοικητή τους, υποστράτηγο Νικ. Τρικούπη, που είχε διακριθεί στο Αφιόν Καραχισάρ, αναγκάζονται να παραδοθούν. Η ομάδα του στρατηγού Φράγκου κατορθώνει να φθάσει στο Τσεσμέ και να μεταφερθεί με πλοία στη Χίο και στη Μυτιλήνη. Το Γ΄ Σώμα Στρατού φθάνει συντεταγμένο στα λιμάνια της Πανόρμου και της Αρτάκης, απ΄ όπου στις 3 Σεπτεμβρίου διαπεραιώνεται με πλοία στη Ραιδεστό, στη Θράκη. Σε διάστημα 20 ημερών ο Ελληνικός Στρατός είχε εγκαταλείψει το μικρασιατικό

έδαφος. Αυτό υπήρξε το άδοξο τέλος μιας ενδόξου Στρατιάς!

Στην Αθήνα επικρατεί πλήρης σύγχυση και η κυβέρνηση παραιτείται. Στη Σμύρνη, οι πολιτικές και στρατιωτικές αρχές έχουν εγκαταλείψει την πόλη από τις 26 Αυγούστου. Την επομένη μπαίνουν στην πόλη οι πρώτες τουρκικές δυνάμεις για να επακολουθήσει από τους στρατιώτες και το μαινόμενο όχλο ένα όργιο σφαγών, λεηλασιών και βιασμών κατά των χριστιανών, Ελλήνων και Αρμενίων, υπό τα απαθή βλέμματα των διοικητών των βρετανικών, γαλλικών, ιταλικών και αμερικανικών πλοίων που βρίσκονται αγκυροβολημένα στον κόλπο της Σμύρνης. Οι σφαγιασθέντες Έλληνες υπολογίζονται στις 300.000.

Ένας συνοπτικός απολογισμός της Μικρασιατικής τραγωδίας, δίνει τους ακόλουθους αριθμούς: Οι πρόσφυγες ανέρχονται σε 1.500.000 και οι εξοντωθέντες και αγνοούμενοι σε 500.000. Χιλιάδες μικρά ελληνόπουλα υποχρεώθηκαν να τουρκέψουν και χιλιάδες Ελληνίδες οδηγήθηκαν στα τουρκικά χαρέμια. Ο κλήρος υπέστη απηνή διωγμό. Από τους 450 κληρικούς της επαρχίας της Σμύρνης οι 347 βρήκαν οικτρό θάνατο. Εκτός από τον μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, ο οποίος βρήκε μαρτυρικό θάνατο από τον όχλο, έθαψαν ζωντανό τον Μοσχονησίω Αμβρόσιο, πετάλωσαν τον Κυδωνιών Γρηγόριο και έσφαξαν τον Ικονίου κ.ά. Περίπου 2.500 εκκλησίες και 3.800 σχολεία

μεταβλήθηκαν σε τζαμιά, στάβλους ή ερείπια.

Από διώξεις, δηώσεις και σφαγές δεν ξέφυγαν οι Έλληνες του Πόντου, της Πισιδίας, της Καππαδοκίας και άλλων περιοχών, δίνοντας στην ήττα τις διαστάσεις της πιο τραγικής καταστροφής που γνώρισε ποτέ ο Ελληνισμός.

Η Μικρασιατική καταστροφή μπορεί να χαρακτηριστεί, μεγαλύτερη ακόμη και από την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 και την πτώση του Βυζαντίου, γιατί, ενώ επί χιλιάδες χρόνια ο Ελληνισμός βρισκόταν και από τις δύο ακτές του Αιγαίου (Άσπρης Θάλασσας), μετά από την ήττα στη Μικρά Ασία μεταφέρθηκε μόνο στη μία, δημιουργώντας χρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζουμε και επί των ημερών μας. Το Ελληνικό Έθνος έχασε τη διφυή ύπαρξή του, την εκφραζόμενη στις έννοιες Ελληνισμός και Ελλαδισμός και περιορίστηκε στη δεύτερη για να καταπλήξει με την ταχεία αφομοίωση των προσφύγων και με τη νέα ανάταση στο Αλβανικό έπος.

Η Μικρασιατική καταστροφή το 1922 συνιστά σταθμό από τον οποίον ξεκινά η νέα ελληνική ιστορία.

Από καθαρά στρατιωτικής πλευράς στη Μικρά Ασία ο Ελληνικός Στρατός δεν ηττήθηκε από τις κεμαλικές δυνάμεις. Ηττήθηκε από τις δικές του νίκες! Αυτό το ομολογούν και οι ίδιοι οι Τούρκοι.

Με τις συνεχείς νίκες οι στρατιώτες προχωρούσαν στο βάθος της

Υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920).

Τουρκίας και παρουσιάζονταν δυσεπίλυτα προβλήματα ανεφοδιασμού και μεταφορών, υγειονομικής περίθαλψης και διακομιδών, οργάνωσης, φρούρησης και συντήρησης μεγάλου μήκους συγκοινωνιών και εξασφάλισης μεγάλων εκτάσεων των μετόπισθεν με μικρές δυνάμεις. Οι αρμόδιοι επιτελείς επισήμαιναν τις αδυναμίες, αλλά ο Στρατός προχωρούσε.

Το τεράστιο μέτωπο των 700 χλμ. που είχε αναπτύξει –ίσο με το γερμανορωσικό κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο– δεν ήταν δυνατόν να κρατηθεί από τους 69.483 άνδρες το φθινόπωρο του 1921, κατανεμημένους σε 12 μεραρχίες. Ο αντιστράτηγος Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αιινάν γράφει στα απομνημονεύματά του: «Πρέπει να εννοήσουν όλοι οι Έλληνες, οι μεταγενέστεροι τουλάχιστον, ότι η Μικρασιατική καταστροφή, ανεξαρτήτως της πολιτικής η οποία την παρασκεύασε, στρατιωτικώς οφείλεται αποκλειστικώς, σχεδόν, εις το κολοσσιαίον, αναλόγως της δυνάμεώς του, μέτωπον το οποίον κατείχαν ο Ελληνικός Στρατός απέναντι εχθρού αναλαμβάνοντος την πρωτοβουλία των επιχειρήσεων».

Στις μεγάλες αλήθειες των λεγόμενων του Μαζαράκη-Αιινάν ιδιαίτερη βαρύτητα έχουν: «...ανεξαρτήτως της πολιτικής που την παρασκεύασε». Τα οξυμένα πολιτικά πάθη της εποχής, ο εθνικός διχασμός ευθύνονται, πρωτίστως, για τη τραγωδία.

Χαρακτηριστικό επίσης γνώρισμα της Μικρασιατικής Εκστρατείας ήταν η κατοχή αμυντικών τοποθεσιών μεγάλου μήκους με μικρές δυνάμεις που δημιουργούσαν μεγάλα, ενίοτε, και ασθενώς επιτηρούμενα μεταξύ τους κενά.

Το ιππικό, η ταχυκίνητη εφεδρεία της εποχής, ήταν περιορισμένο και έφθανε σε μια μεραρχία μετά το Σαγγάριο, ενώ ο αντίπαλος διέθετε 5 μεραρχίες ιππικού.

Πολλοί διερωτώνται για ποιους λόγους οι από το 1920 και μετά αναληφθείσες μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις, ενώ ήταν επιτυχείς, δεν είχαν καταφέρει μία συντριπτική νίκη επί του αντιπάλου. Εκτός των ανωτέρω αναφερθέντων και άλλων δευτερευόντων, ιδιάζουσα σημασία είχε ο τρόπος διοικήσεως και διευθύνσεως των επιχειρήσεων που ήταν στο έπα-

κρο συγκεντρωτικός, χωρίς να αφήνει στα υφιστάμενα κλιμάκια πρωτοβουλία ενεργείας. Αν ληφθούν υπόψη και οι δυσχέρειες στις επικοινωνίες λόγω αποστάσεων, το έργο γινόταν δυσκολότατο.

Ένα από τα κύρια αίτια της Μικρασιατικής συμφοράς υπήρξε το ηθικό του Ελληνικού Στρατού. Αυτό ήταν άριστο μέχρι και τις επιχειρήσεις προς την Άγκυρα (1921). Από εκεί και μετά υπέστη μείωση συνεχώς επιτεινόμενη. Σ' αυτό συνετέλεσαν: η ανεπάρκεια των δυνάμεων, η υποτίμηση του αντιπάλου, οι βαρύτατες απώλειες, οι δυσχέρειες των ανεφοδιασμών, διακομιδών, επικοινωνιών, η παράταση της εκστρατείας που ξεπέρασε τα ανεκτά όρια της ανθρώπινης αντοχής.

Κυρίως όμως στην πτώση του ηθικού συνετέλεσε ο εθνικός διχασμός ο οποίος από το 1915 είχε βαθύτατα διαιρέσει τους Έλληνες σε δύο αντιτιθέμενες και αλληλομισούμενες παρατάξεις, τα πάθη των οποίων διοχετεύονταν στους στρατιώτες που πολεμούσαν. Αξιωματικοί έρχονταν και έφευγαν ανάλογα με το ποια παρά-

ταξη βρισκόταν στην Αρχή, σχέδια αναπροσαρμόζονταν, έμπειροι αξιωματικοί διώκονταν. Η αιώνια κατάρα της φυλής! Και αυτά όλα ήταν σε γνώση και τα εκμεταλλευόταν ο αντίπαλος.

Η σπουδαιότερη όμως απ' όλες τις αιτίες της τραγωδίας βρίσκεται στη δυσμενή στάση των Συμμάχων προς την Ελλάδα μετά τη Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), απόρροια των μεταξύ τους διαφωνιών, λόγω των αντιτιθέμενων διεκδικήσεων και επιδιώξεων. Υπήρχε η χλιαρή υποστήριξη της Βρετανίας στη χώρα μας, χωρίς βεβαίως ουσιαστική βοήθεια, ενώ η Γαλλία και Ιταλία τηρούσαν εχθρική προς εμάς στάση, ενώ ενίσχυαν ηθικά τον Κεμάλ και τον ανεφοδίαζαν με κάθε είδους πολεμικό υλικό. Ήταν επομένως αναμενόμενο η μικρή Ελλάδα, όταν βρέθηκε ανάμεσα στα συγκρουόμενα συμφέροντα των Συμμάχων οι οποίοι την εγκατέλειψαν την κρίσιμη στιγμή, φτωχή και εξαντλημένη από μακροχρόνιους αγώνες, σπαρασσόμενη από τον εθνοκτόνο διχασμό, να καμφθεί και να συντριβεί παρά τους ηρωισμούς των μαχητών της και παρά τις θυσίες της σε αίμα και χρήμα.

Οι Έλληνες της Ιωνίας, του Πόντου, της Πισιδίας, της Θράκης, της Καππαδοκίας και άλλων περιοχών, πρόσφυγες τώρα πλέον, με σφιγμένη την ψυχή, πνίξαν τον πόνο τους, κλάψανε τους νεκρούς τους, μοιρολογήσανε τις συμφορές τους και μέσα από τις προσφυγικές τσίγκινες παράγκες και τους πλινθόκτιστους συνοικισμούς τους, ρίχτηκαν σ' έναν αγώνα δημιουργίας και προκοπής.

Η φτωχή και κατάξερη από βράχους Ελλάδα, που ο μισός πληθυσμός της μετανάστευε τότε, γονάτισε οικονομικά για να μπορέσει να αφομοιώσει το μεγάλο προσφυγικό κύμα. Οι ίδιοι όμως οι πρόσφυγες δεν κουράστηκαν να κυνηγούν τη νέα τους ζωή. Στις φλέβες τους κυλούσε αίμα ικανό για τη δημιουργία μιας νέας μορφής πολιτισμού, μιας καινούργιας πνευματικής ζωής, μιας επιχειρηματικής κατάκτησης. Μικρασιάτης ήταν ο πρώτος μας μεγαλοεφοπλιστής, ο Ωνάσης. Μικρασιάτης ο πρώτος μεγαλοβιομήχανος ο Μποδοσάκης και το πρώτο Νόμπελ της Ελλάδος, ο Γ. Σεφέρης.

Θερμή υποδοχή του Ελληνικού Στρατού στη Σμύρνη (2 Μαΐου 1919)

Εδώ και πολλά χρόνια, στη θέση των άθλιων προσφυγικών συνοικισμών, δημιουργήθηκαν ανθούσες κηπουπόλεις, πολυώροφα καλαισθητά σπίτια, με τους πρόσφυγες κατοίκους τους να αποτελούν πυρήνα προόδου και εξέλιξης. Η θέληση της επιβίωσης, της προκοπής και της δημιουργίας, φανερώνουν την αδάμαστη δύναμη της φυλής.

Μια Μανιάτισσα μοιρολόγιστρα

που δεν ήξερε από πολιτικές και στρατιωτικές αναλύσεις, δικαιολογίες, ομφαλοσκοπήσεις, διεθνείς σχέσεις και όλα αυτά τα βαρύγδουπα, έλεγε με το απλοϊκό μυαλό της μετά την καταστροφή. «Κατάρα στους πολιτικούς και κείνους τους στρατιωτικούς που ρίξασι το διχασμό και στο λαό και στο στρατό...».

Συνεχίζεται